

Adatok Szatmár megye kisemlősfaunájához

Sike Tamás*, Szodoray-Parádi Farkas & Krecsák László

* Ro-3900 Satu Mare / Szatmárnémeti, Averescu 3 C/48, e-mail: tamasik@freemail.hu

Kivonat

Minden ökológiai kutatás alapját faunisztikai vizsgálatok képezik, ezért ezek napjainkban is igen fontosak. A feldolgozott gyöngybagoly (Barn Owl) köpeteket (pellets) Szatmár megyében, a Szamos- vagy Szatmári síkságon gyűjtöttük 13 mintavételi ponton klb épületekben 1999 nyarán. A köpetek elemzése során összesen 24 emlősfaj 3096 példánya került elő: A rovarévők (*Insectivora*) rendjén belül a cickányfélék (*Soricidae*) családjának hat fajtát azonosítottuk 3 génusból. A pocokfélék (*Microtinae*) teszik ki az azonosított kisemlősök mintegy felét. Ez elsősorban a mezei pocok (*M. arvalis*) nagy számának köszönhető. Az egérféléknek (*Murinae*) négy génusa él a területen, a leggyakoribb faj közülük az agrárterületeket benépesítő pírókegér (*A. agrarius*). A denevérek (*Chiroptera*) száma volt a legalacsonyabb a köpetekben.

Summary

The faunistic researches are very important, because they are the bases of the ecological studies. This paper presents data resulted from an analysis of Barn Owl (*Tyto alba*) pellets. The analyzed pellets were collected in summer of 1999 from 13 different sampling points within the territory of Satu Mare county. We identified 3096 exemplars of 24 species. We found 6 species of shrews (*Soricidae*) from 3 genus. The half part of micromammals from the study area are voles (*Microtinae*), because the number of common vole (*Microtus arvalis*) are very increased. 4 genus of Murins (*Murinae*) live at the territory, the more frequent species is the striped field mouse (*Apodemus agrarius*). The bats (*Chiroptera*) are the rarest group present in the area.

Bevezető

Minden ökológiai kutatás alapját faunisztikai vizsgálatok képezik, ezért ezek napjainkban is igen fontosak. Az egyed feletti szerveződési szinteken végbemenő változások követése csak monitorozó vizsgálatokkal valósítható meg. Nem csak a különböző gerinctelen csoportok elterjedése nem ismert, de a legtöbb gerinces taxon térképezése sem teljes.

A szatmárnémeti Erdélyi Kárpát Egyesület, illetve a Romániai Denevérvédelmi Egyesület keretein belül működő Menedék program munkája során, mely a gyöngybaglyok és denevérek állományainak felmérésére irányult Szatmár megye területén, nagyobb mennyiségű gyöngybagolyköpet került elő. Ez tette lehetővé a tanulmányozott területen élő kisemlősfauna jellemzését.

Terület és módszer

A feldolgozott köpeteket Szatmár megye területén belül a Szamos- vagy Szatmári síkság Lázári (Lazuri) - Kisbábony (Băbești) – Nagykolcs (Culciu) – Krasznabéltek települések által határolt részéről gyűjtöttük.

A terület tengerszint fölötti átlagmagassága 90-100 m. Éghajlata mérsékelt kontinentális. Az évi átlaghőmérséklet 9,7° C, (hőmérsékleti szélsőségek: -30 - +39,5°). A csapadék átlagosan 600 mm évenként (évente a csapadékos napok száma átlagosan 120-130). Az uralkodó szélirány nyáron DNy-i, télen É-i, vagy K-i. Orkánszerű szelek kivételt képeznek, de jeges esők a nyári hónapokban elég gyakoriak.

Az egykor tölgyesekkel, illetve sztyeppi növényzettel borított földet ma nagyrészt mezőgazdasági területek borítják, melyek közül legtöbb a szántóföld, legelő, és gyümölcsös. A

gyűjtési területen három erdő található: Sárerdő (Pădurea Noroieni), a Nagyerdő (Pădurea Mare) illetve a Csonkási erdő (Pădurea Cionchești), ezen kívül a Szamos mentén gyakoriak a kisebb folyó menti nemes nyarasok. Megemlítjük, hogy a területen három halastó is található, egy Adorjánban (Adrian), egy Újberkiben (Bercu Nou), egy pedig Dabolc (Dobolț) közelében [1].

Megyei viszonylatban dominálnak a nagytáblás szántóföldek, de számos kisparcella is található, melyek között bokorsávokat találunk. A szántóföldeken hagyományos alföldi növényeket termesztenek: búzát, kukoricát, napraforgót, cukorrépat, stb. A legelőket *Lolio-Potentilletum anserinae* és *Lolio-Alopecuretum* társulások alkotják. Az öntöző- és a vízelvezető csatornák, illetve az árkok partján *Arctio-Ballotetum nigrae* és *Conietum maculati* társulások a jellemzőek. A vízpartokon *Salicetum albae-fragilis* társulás található. A bokorsávokban kökény (*Prunus spinosa*), galagonya (*Crataegus monogyna*), vadrózsa (*Rosa canina*), szeder (*Rubus fruticosus*), stb. nő. Az erdőket nagyobbrészt *Quercus robur* - *Carpinetum* társulás alkotja [2].

A köpeteket áztatásos módszerrel dolgoztuk fel [3], a zsákmányállatokat csonttani bélyegek alapján azonosítottuk [4]. A három erdei egér fajt (*Apodemus sylvaticus*, *A. flavicollis*, *A. microps*) melyeket csontok alapján nem lehet egyértelműen elkülöníteni dolgozatunkban együtt tárgyaljuk, mint *Apodemus spp.* Jelen dolgozatban a zsákmányállatok közül csak az emlősöket vettük figyelembe.

Mivel a gyöngybagoly nem táplálékspecialista, táplálékának összetétele jól tükrözi a vadászterületén a kisemlősfauna fajösszetételét [5]. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy köpeteiből nem sikerült kimutatni olyan nyilvánvalóan jelenlévő fajokat, mint a keleti sün, vagy a vakond. Ezek a fajok irodalmi adatok szerint is ritkán kerülnek a gyöngybagolyok étrendjébe [6]. Éppen ezért a köpetanalízis eredményeit szükségszerűvé vált közvetlen megfigyelésekkel is kiegészíteni, ezeket külön adatként kezeljük. Ugyanakkor a területen végzett közvetlen felmérés során sem sikerült több denevérfajt kimutatni, mint ahány (bár kis egyedszámmal) a köpetekből előkerült.

A felmérés során az egyes denevérfajokat közvetlen megfigyeléssel határoztuk meg, illetve néhány esetben, ha már elhagyták nyári menedéküket, a kolóniák elhullott példányainak csonttani vizsgálatára alapján.

Eredmények és tárgyalásuk

A vizsgált terület 13 mintavételi pontján gyűjtöttük templomtornyokban fészkelő gyöngybagolyok köpeteit 1999 nyarán. A köpetek elemzése során összesen 24 emlősfaj 3096 példányra került elő:

INSECTIVORA:

Soricidae:

- Crocidura leucodon* (182 pld.)
- Crocidura suaveolens* (75 pld.)
- Neomys anomalus* (32 pld.)
- Neomys fodiens* (30 pld.)
- Sorex araneus* (450 pld.)
- Sorex minutus* (133 pld.)

RODENTIA:

Muridae:

- Arvicola terrestris* (5 pld.)
- Microtus agrestis* (1 pld.)
- Microtus arvalis* (1277 pld.)
- Pitymys subterraneus* (22 pld.)

Murinae:

- Apodemus agrarius* (275 pld.)

Apodemus spp (73 pld.) =
 - *Apodemus sylvaticus*
 - *Apodemus flavicollis*
 - *Apodemus microps*

Micromys minutus (258 pld.)

Mus musculus (218 pld.)

Rattus norvegicus (3 pld.)

Rattus rattus (2 pld.)

CHIROPTERA:

Eptesicus serotinus (13 pld.)

Myotis myotis (1 pld.)

Myotis nattereri (30 pld.)

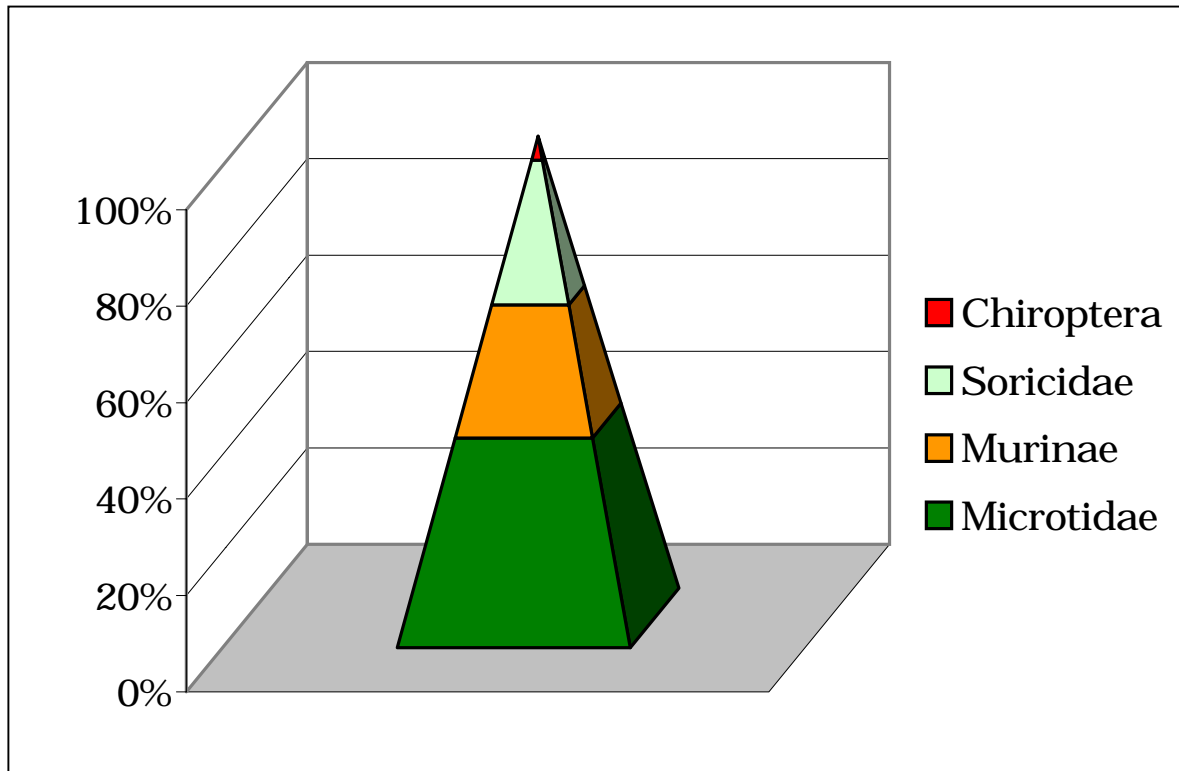
Nyctalus noctula (3 pld.)

Plecotus auritus (1 pld.)

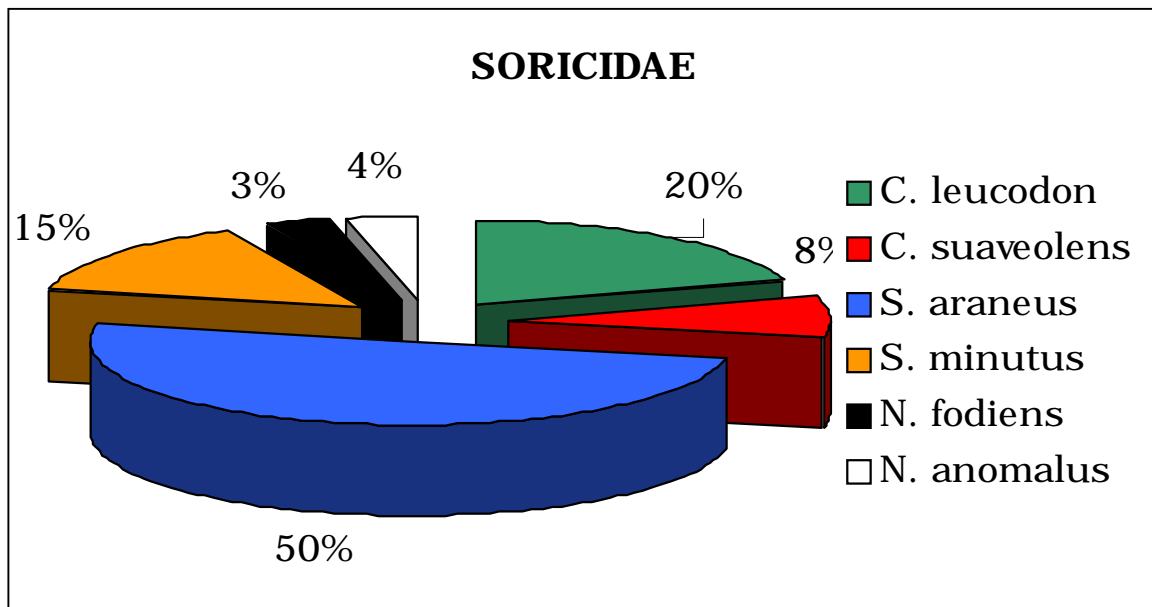
Plecotus austriacus (10 pld.)

Rhinolophus ferrumequinum (1 pld.)

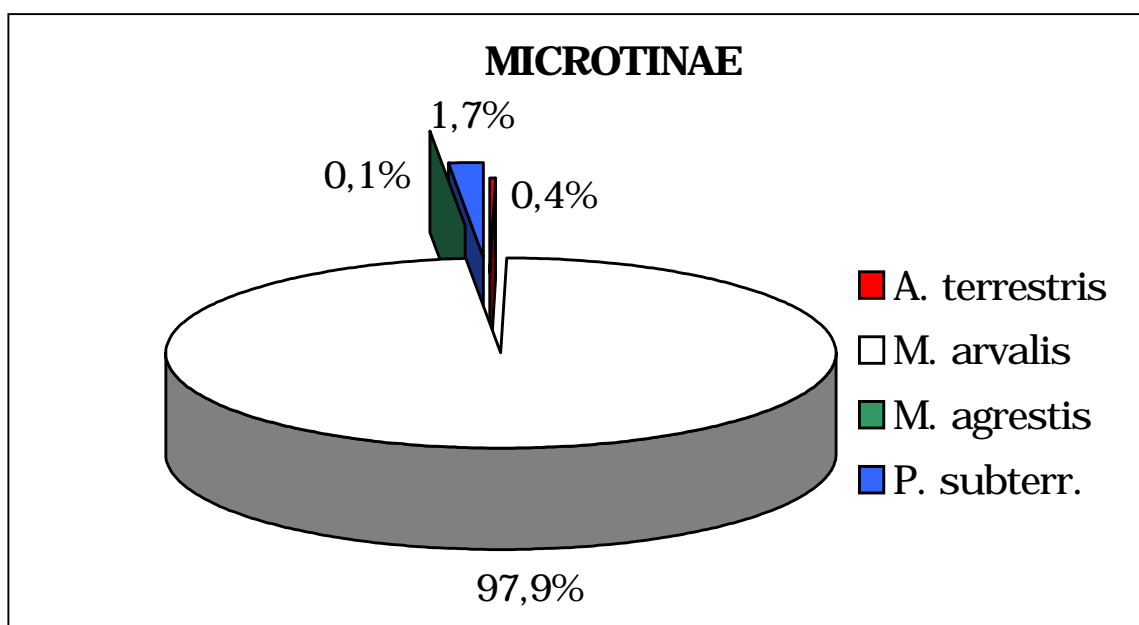
Az egyes csoportok megoszlását az 1. ábra szemlélteti.

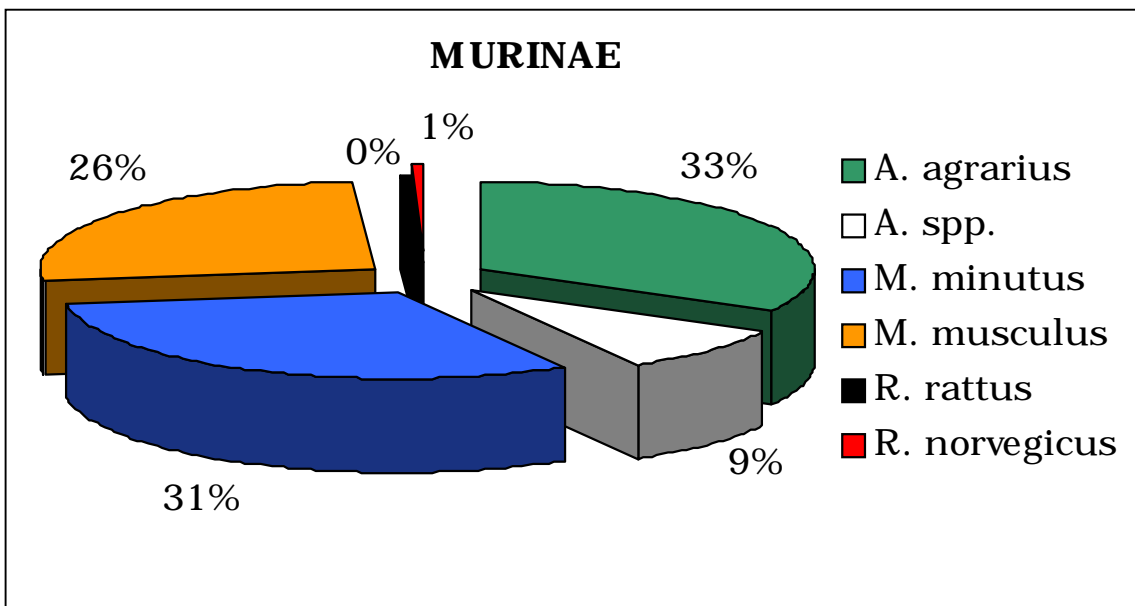
1. ábra. Az egyes kisemlős-taxonok megoszlása a kutatott területen.

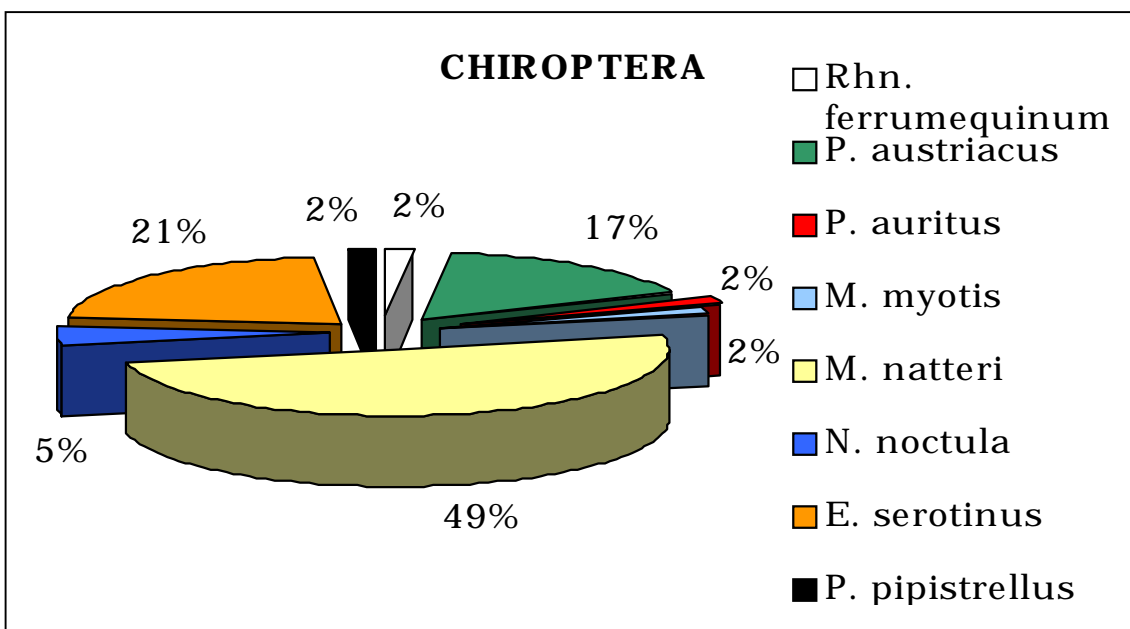
2. ábra. A Rovarevők (Insectivora) fajainak megoszlása Szatmár megye tanulmányozott területén

3. ábra. A Pocokfélék (Microtinae) fajainak megoszlása Szatmár megye tanulmányozott területén

4. ábra. Az Egérfélék (Murinae) fajainak megoszlása Szatmár megye tanulmányozott területén

5. ábra. A Denevérek (Chiroptera) fajainak megoszlása Szatmár megye tanulmányozott területén

A rovarévők (*Insectivora*) rendjén belül a cickányfélék (*Soricidae*) családjának hat fajtát azonosítottuk 3 géneusből. A cickányok száma az egérfélékét meghaladva a második helyen áll a pocokfélék után (1. ábra). Leggyakoribb faj az erdei cickány (*S. araneus*), mely egyúttal a második leggyakoribb kisemlős a területen. A *Sorex* genusz másik képviselője, a törpecickány (*S. minutus*), szintén kiemelkedő számban került elő. A mezei cickány (*C. leucodon*) is igen nagy számban fordul elő az egész területen, míg a keleti cickány (*C. suaveolens*) jóval ritkább fajnak számít. Vízi cickányok (*N. anomalus*, *N. fodiens*) főleg a Túr mentén, halastavak közelében fekvő gyűjtési pontokról kerültek elő. Mindkét faj, közel azonos arányban fordul elő a mintákban.

A pocokfélék (*Microtinae*) teszik ki az azonosított kisemlősök mintegy felét. Ez elsősorban a mezei pocok (*M. arvalis*) nagy számának köszönhető, mely, mint a terület adottságai alapján várható volt, a leggyakoribb kisemlős. Jelentős eredménynek kell tartanunk a csalijáró pocok (*M. agrestis*) jelenlétét a területen. Egyetlen példánya került elő, egy nagyobb mintából, ami arra enged következtetni, hogy igen ritka faj. A földi pocok (*P. subterraneus*) 4 gyűjtési ponton volt kimutatható, a nagyobb köpelmennyiségnek köszönhetően. Gyakorisága azonos volt ezeken a területeken - minden 100 pocokból 1-2 volt földi pocok, és valószínűleg a faj kimutatható a többi hasonló adottságú területen is nagyobb számú köpet feldolgozása esetén. A vízi pocok (*A. terrestris*) két pontról került elő, mint az várható volt, a terület északi részéből, ahol halastavak találhatóak, érdekesebb viszont az Erdőd körzetéből előkerült több példány.

Az egérféléknek (*Murinae*) négy genusza él a területen. Leggyakoribb faj közülük az agrárterületeket benépesítő pirókegér (*A. agrarius*), és nagy számban fordul elő a törpe egér (*M. minutus*) is. Igen alacsony viszont az erdei egerek (*Apodemus spp.*) aránya, melyek összesen a felét sem teszik ki a pirókegerek számának. A házi egerek (*M. musculus*) viszonylag nagy száma a települések nagy számával, sűrűségével magyarázható. Az említett fajok közel azonos arányban kerültek elő az összes mintavételi pontról. A vándorpatkány (*R. norvegicus*) a tanulmányozott terület északi, míg a házi patkány (*R. rattus*) a délkeleti részén fordul elő. Alacsony száma azzal magyarázható, hogy a baglyok nagy mérete és agresszivitása következtében kis számban fogyasztják a patkányokat

A denevérek (*Chiroptera*) száma volt a legalacsonyabb a köpetekben. A kései denevér (*E. serotinus*) 13 példányban került elő a köpetekből. A faj nagyfokú adaptációs készségének köszönhetően egész Európában megfigyelt jelenség, hogy egyre nagyobb számban alkotnak kolóniákat a különböző emberi építményekben, és Szatmár megye épületeiben is ennek a fajnak a kolóniái fordultak elő a legnagyobb gyakorisággal. A közönséges denevér (*Myotis myotis*) nem gyakori a megyében, de azokban az épületekben, ahol jelen van nagy egyedszámú kolóniákat alkot. Másik jellegzetessége, hogy ezekben az épületekben más gerinces faj jelenléte nem volt kimutatható. Egyetlen példánya került csak elő a köpetekből. A horgasszűrű denevér (*Myotis nattereri*) 30 példánya egyetlen köpelmintából származik, ez egy kolóniából történő rendszeres zsákmányszerzést jelentett. A korai denevér (*Nyctalus noctula*) 3 példányának maradványai kerültek elő. Ezeket a bagoly valószínűleg a vadászterületén zsákmányolta, ugyanis e faj nem alkotott Szatmár megye felmért épületeiben egyetlen kolóniát sem. A szürke hosszúfűlű denevér (*Plecotus austriacus*) nagy egyedszáma a köpetekben (10 pld.) azért lehetséges mert egyedszámát tekintve a faj épületlakó denevéreink közt a második helyen áll. A barna hosszúfűlű denevér (*Plecotus auritus*) (1 pld.) megjelenése a köpetekben nem volt előre valószínűsíthető, mivel sem élőhelye, sem vadászterülete nem fedi a gyöngybagoly szállás és táplálkozó területét [7]. A nagypatkós denevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) (1 pld.) aránylag ritkán előforduló épületlakó faj.

A köpetanalízis mellett közvetlen megfigyeléssel a következő fajok jelenlétét állapítottuk meg a vizsgálati terület egészére vonatkozóan: nyest (*Martes foina*), mely az egyik leggyakoribb épületlakó gerincesnek bizonyult a térségben, valamint vakond (*Talpa europea*) és keleti sün (*Erinaceus europaeus*).

Irodalom

1. Benedek Z., *Szatmár megye természeti viszonyai*. Otthonom Szatmár megye. EuroTrend, Szatmárnémeti 1993.
2. Karácsonyi K., *Flora și vegetația județului Satu Mare*. Editura Muzeului Sătmărean, Szatmárnémeti 1995. 20.
3. Schmidt E., *Bagolyköpetvizsgálatok*. MME, Budapest 1967.
4. Ujhelyi P., *A magyarországi vadonélő emlősállatok határozója*. MME Budapest 1994.

5. Evans, F.C., Emlen, J.T.Jr., *Ecological notes on the prey selected by Barn Owl*. The Condor, 1947. 49(1): 3-9.
6. Mikkola, H., *Owls of Europe*. T. and A. D. Poyser, London 1983. 44-46.
7. Topál Gy., *Chiroptera – Denevérek*, Fauna Hungariae XII. Mammalia, Akadémiai kiadó Budapest: 1969. 75.